

Stichting Lingewaard Natuurlijk

Jaarverslag 2019

met als motto: Lingewaard Natuurlijk(er)!

Inhoud

1.	Inleiding.....	3
	Algemeen	3
	Jubileum	3
2.	Educatie.....	6
	Natuur- en Milieu Educatie (NME).....	6
	Moestuinen	7
	Stagebegeleiding	10
	Lezingen	10
3.	Landschap.	11
	Uiterwaarden	11
	Project Landschapsinventarisatie	12
	Boomfeestdag 2019	13
	Landelijke Zaaiday voor bijen en vlinders	14
	Plackse Veld Bemmell	14
	Haalderense bos.....	15
	Hoogstamboomgaarden	15
	Snoeien en vlechten	16
	Omgevingsvisie Levendig Lingewaard	18
	Werkgroep landschap	18
	Zonnevelden en windparken	19
4.	Natuurbeleving	20
	Excursies in de natuur 2019	21
	Het Dijkmagazijn	21
5.	Natuurbescherming	22
	Herstel Biodiversiteit.....	22
	Nestkasten voor bedreigde soorten	23
	Bijen	23
	Lingewaard Doet	27
6.	Activiteiten in de Veldschuur	28
7.	Public Relations	29

1. Inleiding

Algemeen

Stichting Lingewaard Natuurlijk (SLN) is de rechtsopvolger van de Stichting Bemmeler Natuurlijk, die werd opgericht op 8 april 1994. In al die jaren was en is onze visie:

Wij willen de natuur in Lingewaard door mensen laten ontdekken, beleven en respecteren; de biodiversiteit van het rivierenlandschap beschermen en nieuwe bij het gebied passende natuur helpen ontwikkelen.

Dat willen wij bereiken door:

- **Educatie:** Omdat wij de komende generatie iets willen leren over de rijkdom van de natuur.
- **Landschapsbeheer:** Omdat wij het gebiedseigen rivierenlandschap willen behouden en waar mogelijk herstellen.
- **Natuurbeleving:** Omdat wij iedereen willen laten genieten van de natuur.
- **Natuurbescherming:** Omdat wij betere voorwaarden willen creëren voor kwetsbare flora en fauna in Lingewaard.

Onder de vlag van de stichting opereren ongeveer 140 vrijwilligers, die actief zijn in een aantal groepen. Zij richten zich op bovengenoemde aandachtsgebieden en daarnaast op het beheer van de gebouwen (Veldschuur en Dijkmagazijn), het werven van fondsen en public relations met o.a. de website en facebook van onze stichting.

Het bestuur bestond in 2019 uit: Jac Lamerichs (voorzitter), Jos Peters (secretaris), Mark Janssen (penningmeester), Marijke Penders (bestuurslid algemeen), Tonny Berns (bestuurslid landschap) en Arnold van de Sant (bestuurslid juridische zaken). Het bestuur kwam in 2019 vrijwel wekelijks bijeen.

Jubileum

Het jaar 2019 was een feestelijk jaar voor de stichting: Wij zijn er trots op al 25 jaar te bestaan; waarvan de eerste jaren als Stichting Bemmeler Natuurlijk. Dit jubileum hebben we gevierd met een jubileumevenement en een uitgebreide feestelijke dag voor onze vrijwilligers.

Het jubileumevenement bestond uit de presentatie van “Panorama Nederland” met daaraan gekoppeld een symposium. Panorama Nederland toont een nieuwe – mogelijke – toekomst van Nederland in beeld en woord in de vorm van een groot rond panorama. Het is opgesteld door het College van Rijksadviseurs. Bij het samenstellen van het panorama is rekening gehouden met de belangrijkste vraagstukken waar Nederland nu mee geconfronteerd wordt: De klimaatverandering, de overstap naar hernieuwbare energie, het nijpende tekort aan woningen en de verduurzaming van de landbouw.

Aan de presentatie van Panorama Nederland in Lingewaard werd een symposium gekoppeld over de toekomst van het landschap van Lingewaard, aan de hand van de vier hoofdthema's:

- 1 Klimaatadaptatie (o.a. ruimte voor de rivier, dijkverzwaring).
- 2 Energietransitie (zonnevelden, windparken),
- 3 Verstedelijking (veranderingen in wonen en mobiliteit)
- 4 Verduurzaming van de landbouw (wijziging voedselproductie, natuur-inclusieve landbouw)

Doel van de jubileumdag was:

- Bekendheid en inzicht geven in de 4 thema's die zo'n grote impact hebben in het landschap.
- Ideeën opdoen voor het creëren van nieuwe kansen voor natuur en landschap. Immers bij een integrale aanpak zijn er ook kansen om onze gemeente rijker, hechter en schoner te maken.

Het project "Panorama Lingewaard" heeft het volgende opgeleverd:

- 135 deelnemers aan het symposium
- Lezing en de inbreng van de 4 panelleden gaven tijdens het symposium een goed inzicht in de (toekomstige) druk op de ruimte in Lingewaard en mogelijkheden voor oplossingen
- Aquarel panelen van de Lingewaardse buitenpolders
- 145 tekeningen en werkstukken van kinderen uit Lingewaard
- Een fototentoonstelling van de werkzaamheden van Stichting Lingewaard Natuurlijk
- 24 ideeën van inwoners van Lingewaard voor het creëren van een mooier landschap
- Panorama Nederland, Panorama Lingewaard, de tekeningen van de kinderen en een overzicht van de aangedragen ideeën/kansen stonden 6 dagdelen in de Theaterkerk en werden door ca 150 bezoekers bekeken.

Stichting Lingewaard Natuurlijk heeft aan het einde van het symposium 3 doelstellingen geformuleerd, namelijk in Lingewaard:

1. **25.000 nieuwe bomen aanplanten vóór 2030**
2. **25 km bloemrijke akkerranden en bermen aanleggen vóór 2030**
3. **25 km (vlecht)heggen aanleggen** (o.a. door het vervangen van prikkeldraad).

Wij hopen op steun voor deze doelstellingen van zoveel mogelijk instanties en bedrijven.

2. Educatie

Stichting Lingewaard Natuurlijk (SLN) geeft op diverse manieren en aan diverse groepen natuurgericht onderwijs. Allereerst zijn er de Natuur- en Milieu Educatielessen voor basisschoolleerlingen. Daarnaast laten we kinderen ervaren dat het leuk en leerzaam is om je eigen voedsel te verbouwen in een eigen moestuintje. Ook worden er veldlessen gegeven aan scholieren van het voortgezet onderwijs en op verzoek ook aan familie- of andere groepen. Aan studenten aan groene vakopleidingen uit het middelbaar- en hoger beroepsonderwijs biedt SLN een stageplaats onder professionele begeleiding. Tot slot: In het winterseizoen organiseert SLN elke maand een lezing in de Veldschuur.

Natuur- en Milieu Educatie (NME)

Ook in 2019 hebben de NME-gidsen zich weer ingezet om basisschoolleerlingen te laten ontdekken, genieten en verwonderen in de natuur.

Anders gezegd: **Natuurbeleven.**

Er zijn in totaal **165 veldlessen** gegeven met verschillende thema's: water, waterdiertjes, waterplanten, vogels, seizoenen: lente, zomer, herfst, winter, bomen, paddenstoelen, kriebelbeestjes, biodiversiteit, bijen, bodemdieren, eetbare planten, bloemen en planten, GPS-tochten, struintochten in de uiterwaarden, kabouter/egel/ konijnenpad, stenen op het Waalstrand, oeverwalwand veldlessen i.v.m. project nesten schoonmaken in de oeverwalwand in Park Lingenzegen. Alle basisscholen van Lingewaard hebben veldlessen gevolgd, met uitzondering van De Marang. **Bijna vier duizend kinderen van de basisscholen in de gemeente Lingewaard, exact 3917, hebben we hiermee bereikt.**

Door rond te struinen en spannende opdrachten uit te voeren raken kinderen verbonden met hun eigen natuurlijke omgeving. Nú ontdekken, genieten en verwonderen betekent straks meer betrokkenheid bij de natuur. In de NME-veldlessen maken we kinderen niet alleen vertrouwd met natuur dichtbij hun huis, ook krijgen ze inzicht in de noodzaak van groen in ons volle land en het duurzaam omgaan met natuur. Dit is belangrijk in een tijd waarin kinderen vaak achter de computer of smartphone zitten en met de auto naar school gaan.

Onze educatieveldlessen hebben zich niet alleen beperkt tot de basisschoolkinderen. In januari 2019 hebben we **extra veldlessen** verzorgd met als thema afval voor **BSO groepen**. En we hebben **leerlingen van OBC** op de fiets meegenomen in het veld met als thema's ruimte voor de rivier, landschap lezen, ontstaan van de uiterwaarden. In het najaar van 2019 hebben we een dag verzorgd in de **Kinderdorpweek Bemmelse** met excursies in de Ward en de Bemmelse Polder. Aan dit project deden 315 kinderen in de leeftijd van 8 tot en met 12 mee.

Moestuinen

Schoolmoestuinen in Bemmelse

In totaal ongeveer 140 kinderen, veelal uit groep 5 of 6, hadden elk een eigen tuintje van ongeveer 4 m² op het schooltuincomplex bij de Veldschuur naast de Ward in Bemmelse.

Deelnemende basisscholen waren De Vlinderboom (16 leerlingen), Donatushof (51 leerlingen) en Pius X (56 leerlingen). Verder waren er 9 “contractkinderen” die buiten schoolverband een tuintje hadden. Ook maakte kinderopvang “Het Oerkind” gebruik van de schooltuin en het Pro College had ook een deel in gebruik.

Net als in 2018 hebben de kinderen van de Pius X de lessen in moestuinieren op een (nog meer) gestructureerde manier aangeboden gekregen. Er waren leerdoelen geformuleerd en elk kind kreeg een werkboek waarin een tiental lessen stond uitgelegd. De kinderen konden de lesstof op school en/of thuis in hun werkboek verwerken.

Alle basisschoolkinderen hebben bij elkaar onder schooltijd, in klassenverband, ongeveer 1600 bezoeken gebracht aan de moestuintjes. Daarnaast zijn deze kinderen op maandagavond, woensdagmiddag en zaterdagmorgen tijdens de open tuinmomenten geregeld met hun tuintje bezig geweest (naar schatting minstens 600 bezoeken). In maart zijn de eerste lessen met de scholen georganiseerd. De Vlinderboom en de Donatushof zijn gestopt in juli en de Pius in oktober. Op het terrein van de Veldschuur hebben de kinderen ook kennis gemaakt met honingbijen, solitaire bijen, akkerbouwgewassen, asperges, fruitgewassen, kruiden, geneeskrachtige planten en diverse andere gewassen. Het gewasassortiment is vooral bij de Donatushof en de Vlinderboom meer divers geworden. Het fruitgedeelte is vernieuwd.

Er hebben in totaal 25 vrijwilligers in de moestuinen gewerkt: Zij hebben de kinderen begeleid en/of de diverse andere delen van de tuinen verzorgd, zoals de kruidentuin, de demonstratiepercelen en de bijenkasten.

Na wederom een droog en heet seizoen is er weer een keer een beregening uitgevoerd (ongeveer 250 kuub water). De tuintjes die eerder leegkwamen zijn in juli ingezaaid met phacelia, borage en wikke (groenbemester en drachtplant bijen). Er zijn verdere verbeteringen doorgevoerd betreffende afvalverwijdering en compostering en ook t.a.v. beperken van de onkruiddruk.

Er zijn naast betere bebording van de kruiden ook 2 informatiepanelen geplaatst (akkerbouw/fruitteelt en keukenkruiden/geneeskruiden).

Naast klein gereedschap beschikken we nu ook over 2 goede kruiwagens, een grasmaaier en een zeis. De veiligheid is op de proef gesteld door 2 keer een allergische reactie van een vrijwilliger bij insectensteken. Er zijn berichten in het Gemeentenieuws geweest over ontwikkelingen, werving contractkinderen en een open avond (17 juni). Deze laatste was net als de vorige keer zeer succesvol.

Moestuinen in Huissen: De Moeshoeve

Sinds 2017 heeft SLN ook een ruime plek om kinderen uit Huissen de gelegenheid te geven een eigen stukje grond te bewerken. In tegenstelling tot de situatie in Bemmelen is in Huissen geen samenwerking met basisscholen; de moestuintjes zijn voor individuele kinderen opengesteld. De kinderen werden door een (groot)ouder begeleid. Daarnaast worden de kinderen door enkele vrijwilligers geholpen.

Het derde seizoen van de moeshoeve in 2019 begon al goed omdat veel deelnemers van afgelopen jaar een vervolg gaven aan hun tuintje. En dankzij de rondgestuurde flyer en het plaatsen van de flyer op de websites van basisscholen schoven nog een aantal kinderen aan. Met goede moed begon iedereen met de verkregen compost het tuintje voor te bereiden. Onderling werden zaden en plantjes geruild. Zaaïen en planten maar!

Door de droogte van afgelopen zomer was het een hele klus om de gewassen goed te krijgen. Maar uiteindelijk kon toch bijna iedereen genieten van hun oogst. Een aantal kinderen en hun (groot)ouders haakten af omdat het werk in de moestuin tegen viel. We hebben wel weer veel van elkaar geleerd omtrent het telen van groente.

Stagebegeleiding

In 2019 zijn vijftien studenten van de HAN uit Nijmegen begeleid bij hun projecten duurzaamheid, Bio mimicry, klimaat, verhaal van de rivier en determineren. Alle eindproducten van de studenten zijn bruikbaar voor onze NME-veldlessen. Momenteel loopt nog een studente van de HAN stage. Zij hoopt in 2020 haar stage af te ronden. Haar project is verbinden en is daartoe met ouderen en basisschoolkinderen samen het veld ingegaan.

Voor een maatschappelijke stage is een leerling van het Stedelijk Gymnasium begeleid.

Lezingen

In de wintermaanden biedt SLN in de Veldschuur lezingen aan met de natuur als onderwerp. Deze zijn niet speciaal “voor de komende generatie” bedoeld, zoals onze andere educatieve activiteiten. Iedereen is welkom.

In 2019 zijn 6 lezingen georganiseerd, die telkens door ongeveer 30 personen bezocht werden, ongeveer dezelfde aantallen in 2018. Het streven om méér geïnteresseerden te trekken is dus niet gelukt. Toch is het voor houders van de vriendenkaart en belangstellenden wel van belang dat de lezingencyclus blijft. Ons streven is om de data met onderwerpen van de lezingen in september gereed te hebben en deze dan eerder te communiceren. Daarbij streven wij naar meer bezoekers door interessante onderwerpen aan te bieden. Lezingen in 2019:

16 januari	Over bodemleven
8 februari	Landschappen en vogels dicht bij huis (presentatie in het Dijkmagazijn, zie foto)
11 maart	Beheer van natuur in de Gelderse Poort
17 april	Het onderwaterleven in de Waal
12 oktober	Invasieve exoten
7 november	De geschiedenis van het boerenbedrijf

3. Landschap.

Uiterwaarden

SLN was ook in 2019 weer actief betrokken bij de plannen voor inrichting en beheer van de uiterwaarden in de gemeente Lingewaard. SLN neemt deel aan de stuurgroep Bemmelse Waard en de klankbordgroepen voor de Gendtse Polder en de Angerensche /Doornenburgsche Buitenpolder.

Gendtse Polder

De klankbordgroep is enkele keren bij elkaar geweest. Op verzoek van SLN is afgesproken dat er in de Gendtse Polder een vogelkijkhut komt. Dit is opgenomen in het beheerplan van de Gendtse Polder.

Angerensche en Doornenburgsche buitenpolder

Met de herinrichting van het terrein van Steenfabriek Huissenswaard is, in overeenstemming met de planning, begonnen. De start van de kleiwinning laat nog op zich laten wachten. De planning is afhankelijk van de realisering van de A15.

Bemmelse Waard

De ontwikkelingen in de Bemmelse Waard gaan hard. In 2019 jaar is het profiel van de noordoostplas, de Ambtswaard en het oude installatieterrein in haar definitieve vorm aangelegd. De contouren van de plas zijn op de genoemde plekken inmiddels zichtbaar.

Bij het graven van de oevers is ook een bestaande beverburcht ingepast. Dat betekent dat de oevers van de plas iets zijn teruggelegd om geen verstoring voor de burcht te veroorzaken. En de bevers zijn flink actief in het gebied! Ook is eind 2018 aan de oostzijde van de plas het Sterneiland aangelegd; een eilandje dat erg geschikt is voor de stern.

Stichting Doornik Natuurakkers, de beheerder van een deel van de uiterwaard, is samen met een lokale agrarische ondernemer en Stichting Vogelonderzoek Nederland (SOVON) al een aantal jaar bezig om het weidevogelgrasland in de Ambtswaard te optimaliseren. Dat doen zij onder meer door vernatting van het gebied en het toepassen van onder andere droge stalmest.

Stichting Onze Waal heeft in samenwerking met onder andere K3Delta het afgelopen jaar in de Bemmelse Waard een Mauritsstoren gebouwd, die als uitkijkpunt voor vogels gebruikt kan worden. Ten slotte is de berm bij het fietspad dat langs het huidige installatieterrein loopt, verbreed. Daardoor worden fietsers en grazers beter van elkaar gescheiden.

Huissense Waarden

In 2019 is er geen voortgang in de ontwikkelingen in de Huissense Waarden.

Project Landschapsinventarisatie

Vanaf april 2019 is op initiatief van SLN het project uitgevoerd om alle kleine landschapselementen in het buitengebied van Lingewaard in kaart te brengen. Alle bomen, boomgaarden, struiken, singels en heggen – voor zover zichtbaar vanaf de openbare weg – zijn geïnventariseerd. Door de huidige situatie vast te leggen is er een goed uitgangspunt voor

besluitvorming over behoud, beheer en ontwikkeling van ons rijke landschap. Het project werd begeleid door Landschapsbeheer Gelderland, gefinancierd door de gemeente Lingewaard en is afgestemd met de agrarische belangenorganisatie LTO.

Tot in november 2019 zijn de circa 20 vrijwilligers er in groepjes mee bezig geweest. Ze hebben prachtige juweeltjes in het landschap ontdekt en de verzamelde data en ervaringen zijn een bron om gezamenlijk te werken aan de ontwikkeling van een rijk landschap. Het resultaat is een in GIS geïnventariseerd landschap. De inventarisatie is als database opgeleverd aan de gemeente. De gegevens zijn ook te raadplegen door alle inwoners van de gemeente in een zogeheten webapplicatie.

Boomfeestdag 2019

De landelijke boomfeestdag werd – zoals gebruikelijk – georganiseerd in de maand maart. De invulling was iets anders dan gebruikelijk. Deze dag is gehouden in en om het kasteel De Doornenburg. In totaal **226 basisschoolkinderen** deden hieraan mee. Zoals gebruikelijk hebben de kinderen bomen en struiken geplant, maar deze activiteit werd afgewisseld met excursies in en om het kasteel. Hierbij gingen natuur en cultuur hand in hand.

Landelijke Zaaiday voor bijen en vlinders

De Landelijke Zaaiday voor bijen en vlinders is gehouden op 22 april 2019 op percelen aan de Molenstraat/Het Hof in Hulhuizen. Enkele percelen bij particulieren zijn ingezaaid met een bloemenmengsel en er waren stands met bijenhôtels, honing en informatie over imkers en solitaire bijen.

Het klussenteam van SLN heeft een bijenhotel gebouwd.

Plackse Veld Bemmell

In 2018/2019 zijn door Park Lingezegen plannen ontwikkeld voor de herinrichting van het deel van het Park dat aan de Noordrand van Bemmell ligt: Het Plackse Veld. Vrijwilligers van SLN hebben ideeën voor de herinrichting aangeleverd, en vele daarvan zijn in de definitieve plannen opgenomen. Het gebied is in 2019 aangelegd.

Park Lingezegen en Gemeente Lingewaard hebben Stichting Lingewaard Natuurlijk gevraagd of zij het beheer van het Plackse Veld op zich wil nemen. De stichting wil het beheer voeren omdat hierin kansen worden gezien voor omvorming van voormalige intensief beheerde landbouwgrond naar een terrein/landschap dat hoort bij de streek, voorziet in de lokale uitloopbehoefte/recreatie én kansen biedt voor terugkeer van een grotere biodiversiteit. Het beheer van 3 akkertjes en 2 percelen naast het woonwagenveld aan de Plakselaan zal worden uitgevoerd door Doornik Natuurakkers om er natuurakkers te beheren met als doel het herstellen van oude akkerflora. De kleine Wolfsmelk en Spiesleeuwenbek zijn geoogst op de Houtakker en worden uitgezet op de akkertjes aan de Plakselaan. De akkertjes op de Houtakker komen te vervallen. De bloemrijke grasvelden, de boomgaarden, de wandelpaden,

de poelen, het schoonhouden komen in beheer bij Stichting Lingewaard Natuurlijk. Met Park Lingezegen zijn afspraken gemaakt voor het beheer van Plackse Veld, die in 2020 verder worden uitgewerkt.

Haalderense bos

Er is een plan gemaakt voor herinrichting van het Haalderens Bos, ondersteund door vrijwilligers SLN. De herinrichting is uitgevoerd.

Hoogstamboomgaarden

SLN is betrokken bij het onderhoud van de hoogstamboomgaard achter de dijk in Gendt.

Er zijn meer initiatieven voor onderhoud van boomgaarden in Lingewaard. SLN heeft geadviseerd bij het inrichten van een hoogstamboomgaard in de parkzone Huissen. In 2019 is dan ook een hoogstambrigade in het leven geroepen om zeker te zijn dat deze landschappelijk belangrijke elementen behouden blijven. Door verschillende leden is een cursus hoogstam-fruitboom snoeien bij Landschapsbeheer Gelderland gevolgd.

Het doel van de hoogstambrigade is om deze kleinschalige landschappelijke elementen te behouden. Daarnaast is het vergroten van de biodiversiteit van belang. Wij zien het liefst dat deze boomgaardjes worden omgeven door hagen en dat het snoeiafval wordt gebruikt in houtwallen. En dat in de boomgaard bijenvriendelijk wordt ingezaaid met inheemse bloemen. Hierover kunnen we ook de eigenaren informeren.

In december 2019 was het zo ver in de hoogstamboomgaard in de parkzone Huissen: Na een ronde door de boomgaard, om te kijken hoe de bomen erbij stonden, werd gestart met het

snoeien van een aantal kolossale perenbomen. Omdat de bewoners al op leeftijd zijn en de bomen niet meer konden onderhouden is de hoogstambrigade van Stichting Lingewaard Natuurlijk ingesprongen. De hoogstambrigade, die nu 9 enthousiaste werkers telt, is op zoek naar vrijwilligers die gedurende de winterperiode, eens in de drie weken, op een zaterdagochtend de handen uit de mouwen willen steken, tot behoud van hoogstamfruitbomen in het landschap van Lingewaard.

Snoeien en vlechten

Knotten

SLN heeft in twee kernen van Lingewaard een actieve knotgroep: Eén in Bemmelen en één in Huissen. Het doel van deze knotgroepen is om landschappelijke elementen als rijen knotwilgen in stand te houden binnen Lingewaard. De Knotgroep Bemmelen, bekend als de Natuur- en Vogelwerkgroep Bemmelen, heeft in 2019 ten behoeve van het landschapsbehoud 107 wilgen geknot en ca. 75 meter aan rabatten opgeschoond in de Ward, gemiddeld met 16 vrijwilligers. In Bemmelen is op de volgende locaties geknot: Het terrein van Buitenzorg, Doornik, Defensiedijk, Van Meegen en De Ward. Het snoeiseizoen valt in de periode november tot maart. De werkzaamheden zijn uitgevoerd op zeven zaterdagen (5 en 26 januari, 16 februari, 1 maart, 2 en 23 november en 14 december).

De Knotgroep Huissen heeft dit jaar op een aantal locaties in Huissen en Angeren het landschap verfraaid door het knotten van wilgen. De locaties in Huissen waren: het Zeegse Pad, Hoge Woerd, Laakse Eind, Park Holthuizen. In zes zaterdagochtenden (19 januari, 9 februari, 2 maart, 2, 16 en 30 november) zijn er in totaal 164 wilgen geknot door gemiddeld 11 vrijwilligers. Het snoeiafval is afgevoerd door de gemeente Lingewaard en in een enkel geval ter plaatse gebruikt voor de aanleg van een (hout)wal.

Heggenvlechten

In de gemeente Lingewaard is de heggenvlechtbrigade op meerdere zaterdagen actief geweest in 2019 met het vlechten van de struweel heg van ongeveer 200 meter tussen de Rijnstraat en het weiland bij Kasteel Doornenburg.

Deze heg stond op de nominatie om in het voorjaar 2018 gerooid te worden om het zicht op het kasteel te “verbeteren”. Door de heg in fasen te vlechten is deze gered en is er een stuk erfgoed / cultuurhistorie aan het kasteel toegevoegd. In 2019 kwam het totaal op 150 meters en wacht er nog 50 meter om in 2020 gevlochten te worden. De brigade heeft op 5 zaterdagen de heg bij het kasteel gevlochten. Gemiddeld waren er tussen de 5 en 10 vlechters actief met dit prachtige ambacht.

Omdat de heg ruw en breed is moet deze meer stevigheid krijgen, dit doen we in de zgn. vrije vlechtstijl, dat wil zeggen deels levende staanders en staken die uit de omgeving zelf te oogsten zijn (hazelaar) waarna de bovenzijde over de gehele lengte wordt afgevlochten met wilgentenen. Voor de introductie van het prikkeldraad diende de vlechthekken als veekering en moesten ook runderen tegen kunnen houden! Ook in 2020 gaat de brigade weer aan de slag met bijl, billhook (Engels kapmes) en zaag!

Gezamenlijk actie uitvoerende landschapswerkgroepen

De gezamenlijke werkdag met werkgroepen uit meerdere kernen van de gemeente.

Op 2 maart 2019 hebben we voor de eerste maal een gezamenlijke werkdag met meerdere werkgroepen in onze gemeente georganiseerd, ook die niet bij Lingewaard Natuurlijk zijn aangesloten, zoals de knotgroep uit Doornenburg. Hierbij is de droge sloot naast de heg opgeschoond, veel afval en puin geruimd en andere heggen te snoeien en daar waar nodig bij te planten. Dit was een succes en het begin voor een jaarlijkse traditie om op verschillende plekken deze dag te organiseren.

Omgevingsvisie Levendig Lingewaard

Op bijeenkomsten op 17 oktober in Huissen en 23 oktober in Bemmelen hebben enkele leden van de werkgroep Landschap reacties ingediend op de omgevingsvisie van de Gemeente. Ook onze notitie over zonnevelden en windparken is ingebracht; evenals de doelen zoals geformuleerd bij het symposium Panorama Lingewaard.

Werkgroep landschap

In 2019 heeft een evaluatie plaatsgevonden van de werkwijze van de werkgroep landschap. Er heeft een goede discussie plaatsgevonden en er zijn nieuwe werkafspraken gemaakt. De werkgroep is gegroeid tot een groep van 8 personen.

Zonnevelden en windparken

Intern is een discussie gevoerd over de gevolgen van aanleg van zonnevelden en windparken in de gemeente Lingewaard. Wij hebben door middel van een studie en een discussieavond gekeken naar de impact op natuur en landschap. Wij hebben de gemeente middels een brief geïnformeerd over onze zienswijze.

Deze is samengevat als volgt:

“Wij vinden het belangrijk dat de gemeente richting geeft aan de locaties en de voorwaarden bepaalt. In Lingewaard zijn diverse initiatieven gestart voor de aanleg van windmolens. Deze initiatieven worden nu elk afzonderlijk in procedure gebracht. Dat is o.i. onwenselijk. De kans op ongewenste ontwikkelingen is daarbij aanwezig omdat er nog geen afwegingskader door de gemeente is opgesteld. Voor een goede landschappelijke inpassing en voor de leefomgeving (draagvlak) is het belangrijk om deze locaties in gezamenlijkheid te beschouwen. Wij zijn er voorstander van de keuzes via een goed participatieproces tot stand te laten komen. SLN is niet tegen zonnevelden of windparken. Ze bieden een schone en duurzame manier om elektriciteit op te wekken. Maar niet in de natuurgebieden. Met een goede landschappelijke inpassing, de juiste mix aan plantensoorten en afgestemd maai- of begrazingsbeheer kan een goede leefomgeving worden gecreëerd voor planten, bijen en andere insecten. Door de randzone in te richten met natuurlijke elementen kunnen vogels en insecten daarvan profiteren.”

4. Natuurbeleving

Jong ooibos in de Bemmelse Waard

Natuurbeleving voor jong en oud realiseren we door middel van het organiseren van excursies door de natuurgebieden van Lingewaard, die starten vanuit het natuurmuseum Het Dijkmagazijn, vanuit het bezoekerscentrum De Veldschuur of vanaf een afgesproken plaats dicht bij een van de andere natuurgebieden die Lingewaard rijk is. Bovendien geeft ons natuurmuseum in Het Dijkmagazijn vooral aan jongeren een extra dimensie aan beleving van de natuur door niet alleen de ogen maar tevens het gehoor en de tastzin van de bezoekers in te zetten.

Excursies in de natuur 2019

In 2019 is er elke maand een publieksexcursie georganiseerd. In tegenstelling tot voorgaande jaren werd er niet alleen in de Bemmelse Waard gestruind, maar ook in de Angerense en Gendtse polder, bij Doornik Natuurakkers, in de Klompenwaard en in het Haalderense bos. Op deze manier werd meer variëteit in de tochten gebracht en hoopten we meer deelnemers uit de andere kernen van Lingewaard te trekken. Dat is goed gelukt, en daarom wordt deze aanpak ook in 2020 gevolgd.

Behalve de reguliere maandelijkse tochten zijn op aanvraag 15 excursies verzorgd voor besloten groepen. Hierbij werden vaak meerdere gidsen tegelijk ingezet. De Veldschuur is bij 12 van deze excursies als vertrek- en aankomstpunt gebruikt voor een excursie in de Bemmelse Waard en/of De Ward. Eén van deze excursies was geen wandel- maar fietstocht met een educatief karakter door de gemeente Lingewaard. Vanuit Fort Pannerden zijn er in 2019 helaas geen aanvragen voor excursies in de Klompenwaard gekomen. Daarentegen zijn er wel enkele excursies in de Gendtse polder geweest.

Het Dijkmagazijn

In het Dijkmagazijn is een permanente tentoonstelling ondergebracht die informeert over het rivierenlandschap De Gelderse Poort waarvan Lingewaard deel uitmaakt.

Het **bezoekersaantal** in 2019 was 1.484. Het totaal aantal bezoekers sinds april 2001 op 31-12-2019 is 85.749! De bezoekers van het Dijkmagazijn zijn vooral fietsende passanten van middelbare leeftijd. Het zijn mensen uit het hele land. Zij verblijven vaak in hotels, B&B's en campings in de regio. Zij bezoeken ons ook dankzij de informatie op de website.

Het aantal kinderen dat het Dijkmagazijn bezocht in 2019 was minder dan in 2018. Om het Dijkmagazijn te promoten bij kinderen zijn er in samenwerking met enkele NME-gidsen van SLN in de kerstvakantie twee open ochtenden met extra activiteiten voor kinderen geweest. Er waren in totaal 32 bezoekers, waarvan 25 kinderen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen van deze dagen gaan we vanaf april 2020 de eerste woensdagmiddag van de maand open met extra activiteiten voor kinderen.

Vanaf juli 2019 hebben 5 groepen in aantal variërend van 60 tot 10 personen het Dijkmagazijn bezocht. Vanuit het Dijkmagazijn zijn 15 struintochten/excursies voor kinderen en/of volwassenen in het Ooibosje geweest. Het Dijkmagazijn wordt gerund door zeven vrijwilligers.

5. Natuurbescherming

Herstel Biodiversiteit

SLN stelt zich ten doel om de kwaliteit en biodiversiteit van onze natuur te bewaken en waar mogelijk te verbeteren. SLN is in gesprek met de gemeente over o.a. bermbeheer. Ook hebben wij gesprekken gehad met de bioloog en met bestuurders van het Waterschap. Een eerste aanzet voor een beter beheer van de schouwpaden is daarmee gelegd.

SLN heeft het initiatief van de bewoners van de Wardstraat voor de aanleg van een bloemenrand in het openbaar groen langs de Wardstraat gesteund. Er is overleg gevoerd met de gemeente, advies gegeven en geholpen met het inzaaien.

Vrijwilligers van Lingewaard Natuurlijk hebben deelgenomen aan de door de Agrarische Natuurvereniging georganiseerde akkerrandendag op 17 augustus bij De Woerdt in Ressen.

De voortgang van het project akkerranden is besproken met de gemeente. Het voornemen was om afspraken te maken over beheer/behoud van ingezaaide akkerranden met de agrariërs, omdat in de praktijk vaak al na enkele jaren de akkerranden weer verdwenen zijn. Dit is niet uitgevoerd in 2019 maar doorgeschoven naar 2020.

Nestkasten voor bedreigde soorten

Vóór aanvang van de werkzaamheden in de Gendtsche Oeverwal in 2016 hebben we een aantal maatregelen getroffen om bedreigde diersoorten te helpen: Er zijn nestkasten opgehangen voor steenuilen en vleermuizen en een steile zandige oever van de Waal is hersteld, zodat er weer oeverzwaluwen kunnen broeden. Sindsdien worden de nestkasten 2 keer per jaar onderzocht op “bewoning”.

Rijkswaterstaat heeft ons gevraagd om beschermende maatregelen uit te voeren voor steenuilen en huismussen in verband met het doortrekken van de A15 in oostelijke richting. In 2019 hebben vrijwilligers 6 steenuilkasten en 8 huismuskasten gebouwd en langs de route opgehangen, in Haalderen, Bommel en Angeren. Deze zullen met ingang van 2020 – net als de kasten in de Gendtse polder – jaarlijks worden gemonitord.

Bijen

Solitaire bijen- de Osmia's

Het insectenhotel bij de Veldschuur werd in 2019 prima bewoond door een veelheid aan Osmia's. Zowel de Osmia bicornis als de Osmia cornuta waren aanwezig. Medio april werden de cocons uitgezet in twee leeg opengesneden tetra kartonnen melkpakken. Samen met enkele licht vochtige wattenschijfjes. Deze vochtige wattenschijfjes dienen om te voorkomen dat de cocons,- zolang ze nog niet zijn open geknaagd door de bijen - kunnen uitdrogen.

Bij het plaatsen van de cocons was het prima weer en er leek voldoende voedsel in de omgeving van het insectenhotel. Het weer sloeg echter in enkele dagen om waardoor de omstandigheden voor de bijen minder gunstig werden om uit te lopen. Enige ongerustheid kwam naar voren, toen de dagen daarna het weer en de temperatuur niet gunstiger werden en vooral de regen toenam. Voor de al uitgevlogen bijen een behoorlijk mindere situatie. Zowel de nectar- als stuifmeelproductie bij de bloemen, planten en bomen bleef door de sterk afgenomen temperatuur behoorlijk achter, waardoor er duidelijk minder voedsel beschikbaar was. Gelukkig veranderde de weersgesteldheid na 10 dagen, maar ondertussen waren er toch behoorlijk wat bijen verloren gegaan. Een aanvulling cocons was nodig om voor de bezoekers en de kinderen voor de Natuur Milieu & Educatie (NME) lessen toch een goed beeld te kunnen geven over het leven van de solitaire bijen en hun belang voor onze voedselproductie. Ter aanvulling van de informatieverstrekking werd een nieuw informatiebord in het insectenhotel geplaatst.

Ook dit jaar werden er weer de nodige NME-lessen aan de schooljeugd van de diverse klassen gegeven. Het vragenuurtje na de introductie blijft altijd boeiend. Met welke vragen zullen de kinderen nu komen?

Het is verheugend te constateren dat er een toename is van de vragen, maar ook naar de inhoud van de vragen zelf. De kinderen hebben een toenemende belangstelling en interesse in de natuur en haar omgeving.

In de loop van het bestuivingsseizoen werden de omstandigheden goed en kon er nectar en stuifmeel door de bijen verzameld worden. Het stuifmeel was van een goede kwaliteit voor de voeding van de nakomelingen. Mede door de aanleg van het Bijenlint De Ward werd er stuifmeel waargenomen van planten uit deze gevarieerde bloemenverzameling. Een uitermate gunstige ontwikkeling, nu uit een grotere diversiteit aan waardplanten gekozen kan worden.

De Coconoogst Workshop op 2 november 2019.

Dan de jaarlijkse Coconoogst Workshop: Ook dit jaar weer een boeiend schouwspel. Wat zal de hoeveelheid cocons zijn uit de nestblokken? Hoe zal de kwaliteit zijn en de ontwikkeling van de mijten en parasieten? Blijft de ontwikkeling van de neerwaartse spiraal t.o.v. de schadelijke mijten en parasieten zich voortzetten? Het is natuur, een moeilijk te voorspellen factor. Bij het oogsten werd duidelijk dat er dit jaar toch minder mijten en parasieten zich hadden afgezet in de nestblokken en op de cocons. Ook bij het verder prepareren van de cocons kon dat worden vastgesteld. Het soortelijk gewicht van de cocons nam weliswaar licht af, waarbij vooral de beginfase van het stuifmeel verzamelen van invloed is geweest. Na het wassen van de cocons kon de geconditioneerde bewaring starten.

Eens per maand worden de cocons bekeken op mogelijke schimmels of andere onvolkomenheden. Bij een bewaartemperatuur van gemiddeld 3°C worden de cocons tot medio april bewaard, zodat ze straks in april 2020 weer beschikbaar zijn voor een nieuwe populatie solitaire bijen.

Honingbijen

Op het terrein van de Veldschuur staat de bijenstal “Bij mag er zijn”, waarin enkele volken honingbijen zijn gehuisvest. De volken worden onderhouden door een vrijwilliger die lid is van de imkervereniging Oost Betuwe.

De bijen vlogen al vroeg in 2019, ook de reservevolken hadden de winter overleefd. Zij dienden op eigen gelegenheid honing te zoeken om de winter te overleven, terwijl de andere volken voorzien werden van suikerwater voor de winter. Dit succes van de reservevolken was te danken aan het extra inzaaien van diverse bijenplanten op braakliggende delen van het terrein in het najaar van 2018. Hierdoor ontstond er een grotere bijenweide en was er – om een imkervakterm te gebruiken – veel dracht (nectar). Eind mei / begin juni brak de tijd aan dat bijenvolken gaan zwermen, omdat er meerdere koninginnen in de kast zitten. Net in deze periode regende het vaak hard. De imker heeft toen voor het eerst een paar zwermen geschept in de stromende regen. De bijen werkte goed mee, ze wilden liever droog zitten.

Er werd in de Veldschuur weer twee keer honing geslingerd, een keer in juni en een keer in augustus. De tweede keer was het publiek welkom om te kijken hoe dat gaat en om de imker over de bijen te horen vertellen. Het slingeren van de honing werd samen gedaan met een collega imker, zo was er ook meer gelegenheid om met de bezoekers het bijenverhaal te delen. Gelukkig waren er dit jaar ook heel veel kinderen. Ze mochten helpen met slingeren, er kon worden gefotografeerd en gefilmd en als beloning mochten de kinderen en ouders snoepen van de honing. De potjes honing met de oogst van juni vonden gretig aftrek en waren aan het eind van de middag uitverkocht. De imker besloot een extra emmer honing te doneren. In 2020 wordt een nieuwe imkermethode uitgetest om het zwermen te beperken, een grotere honingproductie te verkrijgen en meer rust voor de bijen.

Lingewaard Doet

De gemeente initieert jaarlijks de actie Lingewaard Doet. Daarbij krijgen inwoners een cheque thuisgestuurd die zij kunnen doneren aan een initiatief van inwoners. Er zijn 2 initiatieven ingediend door inwoners, die ondersteund worden door Lingewaard Natuurlijk. Bloeiende bermen in Haalderen en een bijenhotel in de Noordrand van Bemmelen (Plakselaan).

6. Activiteiten in de Veldschuur

In de Veldschuur

Ook in 2019 was de Veldschuur de thuishaven voor de diverse werkgroepen van SLN. Maar ook voor diverse bedrijven en organisaties was de Veldschuur de plaats voor een natuuractiviteit in het kader van teambuilding, educatie etc.

Een aantal families gebruikte de schuur voor een familiedag gecombineerd met een activiteit in de natuur. Voor een breed publiek zijn lezingen gehouden en cursussen gegeven, zoals over bijen en vogels.

Inmiddels is het gebruikelijk dat in september zo'n 250 studenten vanuit de Veldschuur onderzoeken doen in het kader van hun biologieopleiding. In de herfstvakantie werd aan Stichting Kinderdorp hulp verleend bij de organisatie van vakantie-activiteiten.

Ruim 20 gastvrouwen en -mannen zorgden er voor dat alle activiteiten op rolletjes verliepen.

Klussenteam

In de Bemmelse Waard is een vogelkijkhut gebouwd, in de vorm van een zogenaamde Mauritstoren. Door het klussenteam is het stalen frame van deze toren bekleed met houten delen.

Het klussenteam heeft een productief 2019 gekend. Naast het gebruikelijke onderhoud aan De Veldschuur en Het Dijkmagazijn zijn een aantal projecten uitgevoerd. De steenuil- en huismuskasten ten behoeve van de mitigerende maatregelen voor de verlenging van de A15 zijn gebouwd en op betreffende locaties geplaatst. In Hulhuizen is een robuust insectenhotel gebouwd en geplaatst voor de wilde bijen. In de tuin van De Veldschuur zijn t.b.v. de educatie informatieborden geplaatst. Er zijn voederhuisjes gebouwd die bestemd zijn voor de verkoop.

7. Public Relations

Beheer Website

In 2019 zijn er 64 nieuwsberichten op onze website www.lingewaardnatuurlijk.nl geplaatst. De website is volgens Google Analytics bezocht door 6.868 gebruikers, waarvan 6.806 nieuwe gebruikers. In 2018 waren die aantallen respectievelijk 5.282 en 5.223. De site werd bezocht gedurende 9.005 sessies. Van het aantal bezoekers was 89,4% nieuw en 10,6% waren terugkerende bezoekers. In 2018 was het aantal sessies lager en ook het percentage nieuwe bezoekers. Wij zijn verheugd over deze positieve ontwikkelingen.

Hieronder de top 10 van meest bezochte pagina's (tussen haakjes de gegevens van 2018):

	Pag. weergaven	Procentueel	Met link/foto van Homepage
1. Home page	5.199	22.19%	
2. Agenda	1.392	6,25 %	Ja
3. Over ons	650	2,13 %	
4. Openingstijden Dijkmagazijn	635	2,71 %	Zie opmerking
5. Over de Veldschuur	584	2,49 %	
6. Werkgroep Landschap	533	2,27 %	Ja, sinds medio 2019
7. Bestuur	500	2,13 %	
8. Bezoekerscentrum Dijkmagazijn	451	1,92 %	Zie opmerking
9. Info Vrijwilligers	400	1,71 %	Ja, sinds medio 2019
10. Nieuws	395	1,69 %	
Enkele opvallende pagina's			
19. Panorama Nederland	226	0,96 %	
32. Knotgroepen	128	0,55 %	
43. Heggenvlechtbrigade	89	0,38%	

In de loop van 2019 is een begin gemaakt met een herstructurering van de website. Nagenoeg wekelijks wordt het aanbod op de homepage vervangen. Naast de nieuwsberichten die na plaatsing enige tijd prominent op de homepage blijven, worden er nu ook periodiek bestaande pagina's tijdelijk naar voren gehaald. Een voorbeeld daarvan is de pagina over het Bezoekerscentrum Dijkmagazijn, die nu in de top 10 voorkomt.

Beheer Facebook

Berichten over onze activiteiten worden – over het algemeen - ook op de facebookpagina van Stichting Lingewaard Natuurlijk gemeld. Doordat er geen “dedicated” vrijwilliger voor facebook is, komt dit echter nog wel eens in de knel.

Persberichten en mailings

Net als in voorgaande jaren stuurden we in 2019 persberichten uit om de inwoners van Lingewaard te attenderen op onze activiteiten: de struintochten, de lezingen, workshops, en andere activiteiten. Deze persberichten werden in de meeste gevallen gepubliceerd in De Gelderlander en Het Gemeentenieuws. Daarnaast zijn er berichten over onze jubileumactiviteit “Panorama Lingewaard” gestuurd naar Het Gemeentenieuws met stellingen, waarin mensen uit Lingewaard hun mening konden geven. De reacties op deze stellingen waren niet overweldigend. Het ging in 2019 om circa 25 persberichten.

Ook het mailingsysteem Laposta is in 2019 volop gebruikt om onze vrijwilligers en belangstellenden (alleen degenen die zich voor onze nieuwsbrieven hadden opgegeven) te informeren. In totaal zijn er in 2019 circa 30 nieuwsbrieven verzonden naar deze groepen mensen. Daarnaast zijn er 4 NME-nieuwsbrieven gestuurd naar de basisscholen en de NME-gidsen.